

Апробація системи кількісного опрацювання сюжетного та символічного змісту сновидінь

Л. П. Перевязко

Кафедра клінічної психології, Одеський національний університет імені І.І. Мечникова, Одеса, Україна

Paper received 25.06.18; Accepted for publication 05.07.18.

<https://doi.org/10.31174/SEND-PP2018-173VI71-14>

Анотація. У статті здійснено емпіричне дослідження наявності провідних сюжетів та символів в сновидіннях, з літературних джерел різних епох та цивілізацій, інтернету і психотерапевтичної практики. Проаналізовано 4053 сновидінь, які класифікувались за авторською системою кодування. Згідно цієї системи вся інформація про сновидіння розподіляється на сім смислово-сюжетних груп (параметрів): особи в сновидіннях, тривожні і агресивні сюжети, сюжети про смерть, додаткові типові сюжети, додаткові відомості про сновидіння, символи, яким надається значущість в роботах З. Фрейда, а також нові символи, на які було звернено нами увагу при аналізі змісту сновидінь). Проведено частотний аналіз категорій параметрів сюжетного та символічного змісту розглянутих сновидінь, що дало можливість оцінити їх представленість у масиві інформації.

Ключові слова: сновидіння, сюжети, символи, система кодування, частотний аналіз, кількісні методи дослідження.

Актуальність проблеми. У психоаналітичній практиці сновидіння являють собою основний матеріал, в роботі з яким психоаналітик допомагає своїм клієнтам усвідомити його несвідомі конфлікти. Цілий ряд вчених (З. Фрейд, К.Г. Юнг, А. Адлер, Е. Фромм, Дж. Гіллман, Р. Боснак, С.В. Авакумов, Н.Ф. Каліна, Б.Г. Херсонський) при визначенні феномену сновидінь вважають їх своєрідним «вікном» у світ несвідомого і в своїх дослідженнях спираються на методологічні засади про ключове значення сюжетного та символічного змісту сновидінь у розумінні особливостей індивідуального та колективного несвідомого.

Сучасні психологи зуміли окреслити деякі критичні припущення про сновидіння. По-перше, сновидіння – це значущий досвід, який представляє важливий життєвий досвід, а також конфлікти та невирішені питання. По-друге, припускається, що сновидіння є особистими та унікальними для людей, тому їх не можна зрозуміти, використовуючи словники або стандартні символічні тлумачення [6].

І. Кривенко зазначає, що при організації досліджень, які беруть до уваги зміст сновидінь як матеріал для аналізу психологічних особливостей, важливими питаннями залишаються такі: що саме повинно фіксуватися як саме повинен збиратися такий емпіричний матеріал [1]. Тому постає актуальність проблеми теоретичної розробки та практичного застосування системи кількісного аналізу сновидінь, яка б адекватно репрезентувала їх сюжетний та символічний зміст.

Аналіз останніх публікацій. Ще К.Г. Юнг розробив два основних підходи до аналізу матеріалу сновидінь: об'єктивний та суб'єктивний [8]. В об'єктивному підході кожен персонаж сновидіння відноситься до реальної людини: мати - це мати, подруга – подруга тощо. В суб'єктивному підході кожен персонаж сновидіння представляє аспект самого сновидця. К.Г. Юнг вважав, що хоча сновидець може бути спершу складно приймати суб'єктивний підхід, але в процесі роботи над сновидінням він зможе впізнати в персонажах сну свої риси і невідомі раніше аспекти своєї особистості.

Серед систем кількісного опрацювання змісту сновидінь досить поширеною є система кодування К. Голлата Р. ван де Касла [5]. У ній налічують 10 базових категорій (герої; соціальні взаємодії; дії; удачі і невдачі; успіхи та поразки; емоції; обставини та об'єкти;

описові елементи; елементи з минулого; їжа), а також оцінки міри інтенсивності розгортання дій та незвичних елементів. Система відзначається високою надійністю, дані для стандартизації отримано від респондентів з Канади, Європи, Індії та Японії, розроблено норми для молоді різної статі та для літніх людей. Ця система розвивалась В. Домгоффом [4] та ін.

Системи кількісного аналізу є методичними реалізаціями "контент-аналізу", в яких на відміну від інтуїтивного порівняння застосування шкал дозволяє оцінити якість вимірювань. Але контент-аналіз має деякі недоліки. Використання певних набору шкал втрачає інформації відбувається, оскільки можна виміряти лише деякі аспекти звіту про сон. Унікальність сновидінь конкретної людини не може бути відображена цілком, проблемними є питання про валідність та надійність таких систем [9] та транскультуральні аспекти [3].

Отже, **метою цієї статті** є проведення апробації авторської системи кодування сюжетного та символічного змісту сновидінь на масиві інформації, який є універсальним у цивілізаційно-історичному аспекті.

Виклад основного матеріалу. Досліджено 4053 сновидінь з різних джерел (літературні джерела, інтернет, консультації з клієнтами тощо). Структуру розподілу джерел сновидінь було оцінено за наступними критеріями: "Стать сновидця", "Вік сновидця", "Цивілізаційна ідентичність", "Історична епоха". Частоти джерел за соціально-демографічними критеріями була наступною: чоловіча стать сновидця – n = 2466 (60,84%), жіноча стать сновидця – n = 1587 (39,16%). Структура джерел за віком була наступною: сновидець є дитиною – n = 147 (3,63%), сновидець є юнаком чи дівчиною n = 160 (3,95%), сновидець є зрілою людиною n = 3614 (89,19%), сновидець є старою людиною n = 44 (1,09%), немає даних стосовно віку - n = 87 (2,15%). Наведені дані свідчать, що переважна більшість джерел описує сновидіння людей зрілого віку. Також серед проаналізованих сновидінь встановлено перевагу чоловіків у порівнянні з жінками. Виявлено, що незначної кількості джерел відсутні дані щодо віку сновидців. Таким чином у проаналізованих джерелах є певний гендерний дисбаланс.

Для аналізу сновидінь використовувався матеріал різних цивілізацій та історичних епох. Феномен цивілізаційної ідентичності передбачає ототожнення себе з людиною, що є носієм певної цивілізації; отже, це ідентич-

ність доволі глобального, можна сказати, загальнолюдського масштабу [2]. За основу класифікації цивілізаційної ідентичності сновидців була взята типологія цивілізацій С. Гантінгтона [7]. Вчений вказує, що ідентичність нарівні цивілізації буде ставати все більш важливою, і вигляд світу значним чином буде формуватися в ході взаємодії семи-восьми великих цивілізацій. До них відносяться західна, конфуціанська, японська, ісламська, індуїстська, православна, латиноамериканська і можливо, африканська цивілізації. Також в цій роботі окремо виділяється буддистська цивілізація. Виходячи з уявлень С. Гантінгтона та наявного матеріалу цивілізації було об'єднано в наступні групи: західна цивілізація, православна цивілізація, ісламська цивілізація, індуїстська цивілізація. Буддистську, конфуціанську та японську цивілізації було об'єднано в групу цивілізацій Далекого Сходу, латиноамериканська цивілізація була представлена джерелами, які описують індіанців Центральної та Південної Америки, які було віднесено до групи традиційних культур. Також до цієї групи було віднесено традиційні джерела Північної Америки, Африки на південь від Сахари, Океанії. Слід зазначити, що також до традиційних культур можна відносити джерела, що свідчать про індуїстську цивілізацію, адже таких джерел було дуже мало ($n = 8$; 0,20%).

Було створено окрему групу «цивілізації Близького Сходу», в яку увійшли давньоєгипетські, давньоєврейські, фінікійські джерела та інші джерела народів Близького Сходу, які неможливо було віднести до інших категорій цивілізаційної ідентичності. Джерела з Інтернету було виокремлено у групу "Глобальний вимір цивілізації", адже з наявних описів сновидень наших сучасників, які були наведені у всесвітній мережі, виділити цивілізаційну ідентичність було проблематичним. Частотний аналіз для категорій показника цивілізаційної ідентичності досліджених у джерелах сновидців наведено нижче.

Частка джерел із цивілізацій Близького Сходу складає $n = 75$ (1,85%), частка джерел із західної цивілізації – $n = 747$ (18,43%), джерел православної цивілізації $n = 747$ (18,43%), джерел традиційних культур $n = 331$ (8,17%), джерел з ісламської цивілізації $n = 58$ (1,43%), джерел з індуїстської цивілізації $n = 8$ (0,20%), джерел із конфуціанської, буддистської і японської цивілізації $n = 243$ (6,00%), джерел, що характеризують глобальний вимір цивілізації- $n = 800$ (19,74%).

Як видно з цих даних серед досліджених сновидців переважають ті, що відносяться до західної та православної цивілізацій, а також глобального виміру цивілізації. Немає даних щодо цивілізаційної ідентичності сновидців у 800 проаналізованих сновидіннях, що складає 19,74%. Таким чином, категорії цивілізації Близького Сходу, традиційні культури, ісламська цивілізація, індуїстська цивілізація, конфуціанська, буддистська і японська цивілізації було організовано у єдину макрокатегорію: "Цивілізації Сходу", що характеризувала переважно неєвропейські цивілізації. Отже, досліджені цивілізації було об'єднано у макрокатегорії: "Цивілізації Сходу" ($n = 715$; 17,64%), "Західна цивілізація" ($n = 747$; 18,43%), "Православна цивілізація" ($n = 991$; 24,45%), "Глобальний вимір цивілізації" ($n = 800$; 19,74%).

Останнім параметром, за яким класифіковано джерела сновидень – це показник історичної епохи. За основу

було взято наступну періодизацію. До першої групи входили джерела прадавньої епохи та традиційних культур Америки, Африки та Океанії (від появи людини — до приблизно 3000 до Р.Х. (поява писемності). До другої категорії було віднесено наступні цивілізації давнього світу (Стародавня Месопотамія і Шумеро-аккадській період, Стародавній Єгипет, Стародавня Індія і Ведичний період в історії Стародавньої Індії, Стародавній Китай та Древній Ізраїль. До третьої категорії віднесено Античність: 3000 до Р.Х. — 476 (зруйнування Риму). До четвертої категорії – епоха Середньовіччя (від 476— до 1400 рр.). До п'ятої категорії джерела епохи Відродження (від 1400 рр. – до 1648 р, яка є датою закінчення Нідерландської революції). До шостої категорії – джерела Нового часу (1648 — 1914, початок Першої світової війни). До сьомої категорії джерела Новітнього часу (1914р. — сьогодні). Епоху новітнього часу було розділено на чотири періоди: а) 1918 – 1939 рр., б) 1939 – 1945 рр., в) 1945 – 1991 рр., г) 1991 – теперішній час.

Частка джерел прадавньої епохи та традиційних культур складає $n = 332$ (8,19%), джерел стародавнього світу – $n = 62$ (1,53%), джерел античного періоду – $n = 631$ (15,57%), джерел із Середньовіччя – $n = 583$ (14,38%), джерел епохи Відродження – $n = 27$ (0,67%), Нового часу – $n = 455$ (11,23%), та різних періодів Новітнього часу: періоду 1918 – 1939 рр. – $n = 198$ (4,89%), періоду 1939 – 1945 рр. – $n = 34$ (0,84%), періоду 1945 – 1991 рр. – $n = 284$ (7,01%), періоду з 1991 р. до теперішнього часу $n = 1447$ (35,70%).

Узагальнюючи наведені дані, варто зауважити, що більш ніж третина джерел характеризують сновидіння періоду від 1991 до теперішнього часу ($n = 1447$; 35,70%). Загалом джерела Новітнього часу складають майже половину ($n = 1963$; 48,43%) всіх джерел. Також значну частку джерел складають античні та середньовічні джерела. Досліджені епохи було об'єднано у макрокатегорії: "Стародавня та антична епоха" ($n = 1025$; 25,29%), "Середні віки та Відродження" ($n = 610$; 15,05%), "Новий та Новітній час" ($n = 971$; 23,96%), "Теперішній час" ($n = 1447$; 35,70%).

Таким чином, структура дослідженого матеріалу була збалансованою за цивілізаційним та історичним змістом. Проте за гендерною та віковою ознакою відзначено переважає сновидців чоловічої статі та зрілого віку, що характеризує загальну культуральну тенденцію в дослідженому масиві інформації.

На наступному етапі проводився частотний аналіз показників сюжетного та символічного змісту сновидень із проаналізованих джерел, що дасть можливість оцінити представленість категорій сюжетно-сміслових груп у початковому масиві інформації. За запропонованою авторською системою кодування сновидіння класифікувались за сімома смисловими групами: персони в сновидіннях (П), тривожні і агресивні сюжети (ТАС), сюжети про смерть (СС), додаткові типові сюжети (ДТС), додаткові відомості про сновидіння (ДВ), символи, яким надається значущість в роботах З. Фрейда (СФ), а також нові символи, на які було звернено нами увагу при аналізі змісту сновидень (НС). В кожній смисловій групі аналізувався цілий ряд категорій. Використовувалась бінарна номінальна шкала.

Отже, в розглянутих сновидіннях зустрічались наступні смислові групи:

1. **Персона:** *батько* (n = 49; 1,21%), *мати* (n = 61, 1,51%), *чоловік / дружина* (n = 84; 2,07%), *син / дочка / діти* (n = 48; 1,18%), *брат / сестра* (n = 30; 0,74%), *найближчі родичі, предки* (n = 46; 1,13%), *інші люди / інша людина / «хтось» / колега / знайомий* (n = 350; 8,64%), *знамениті і відомі особистості* (n = 57; 1,41%), *Бог або боги, божества (давньогрецькі зокрема)* (n = 153; 3,77%), *святі, апостоли, пророки, монахи і / або ангели* (n = 181; 4,47%), *персонажі міфології, фольклору і казок, напівлюдина-напівтварина* (n = 44; 1,09%), *істота невідомого або дивна і / або чудовисько* (n = 17; 0,42%), *дух або духи / привид / демони / біси / диявол* (n = 72; 1,78%). Таким чином, найбільш частими персонами в сновидіннях виступали: інші люди, святі (апостоли, пророки, монахи і / або ангели), Бог або боги, чоловік або дружина, дух або духи.

2. Частота **тривожних і агресивних сюжетів** була наступною: *переслідування і напад, погоня, тікати та ховатись* (n = 122; 3,01%), *фізична атака і / або вбивство сновидця* (n = 150; 3,70%), *небезпеки, неприємності і нещастя, що стосуються сновидця* (n = 219; 5,40%), *фізична атака і / або вбивство інших* (n = 98; 2,42%), *злочин і / або звинувачення і / або покарання / позбавлення свободи* (n = 74; 1,83%), *матеріальні збитки / зазнавати збитків / втрата* (n = 75; 1,85%), *небезпеки і неприємності / нещастя, що стосуються іншого або інших* (n = 132; 3,26%), *військова тематика* (n = 74; 1,83%), *падіння – падати або провалюватися або тонуть* (n = 26; 0,64%), *заблукати, загубитися* (n = 33; 0,81%), *іспит / співбесіда / конкурс / перевірка знань і умінь* (n = 23; 0,57%), *поспіх – запізнення* (n = 27; 0,67%), *сни-катастрофи* (n = 96; 2,37%), *інші тривожні сюжети* (n = 32; 0,79%), *змішані тривожні сюжети* (n = 33; 0,81%). Отже встановлено, що частіше зустрічаються такі тривожні сюжети: небезпеки, неприємності і нещастя, що стосуються сновидця, фізична атака та вбивство сновидця, небезпеки, неприємності та нещастя, що стосуються іншого або інших, переслідування і напад, фізична атака та вбивство інших, а також сни-катастрофи.

3. Частотний аналіз досліджених **сюжетів про смерть** характеризувався наступними тенденціями: *смерть близьких: мертві уві сні, але в дійсності живі* (n = 57; 1,41%), *«дух» померлих: живі уві сні, але в дійсності померлі* (n = 277; 6,83%), *смерть самого сновидіння, смертельні небезпеки* (n = 38; 0,94%), *смерть інших і її атрибути* (n = 85; 2,10%). Таким чином, найчастіше серед сюжетів про смерть зазначаються такі, як наявність живих уві сні, але в дійсності померлих осіб.

4. **Додаткові типові сюжети** були наступними: *політ і ширяння* (n = 45; 1,11%), *зникнення, втрати і / або пошуки* (n = 52; 1,28%), *втрата зубів* (n = 23; 0,57%), *одяг/нагота, що засоромлює* (n = 77; 1,90%), *любов, секс* (n = 241; 5,95%), *хвороба / безсилля / слабкість / травми / операції / лікування / погане самопочуття* (n = 110; 2,71%), *метаморфози тіла / потворність* (n = 63; 1,55%), *релігійні сюжети* (n = 93; 9,70%), *туалетна тема* (n = 33; 0,81%), *тварини мирні* (n = 79; 1,95%), *подарунок, винагорода* (n = 70; 1,73%), *магазин і покупки* (n = 37, 0,91%), *вагітність і пологи* (n = 89; 2,20%), *сварки / суперечки / претензії / з'ясування стосунків / лайка / нападки / закиди / скарги* (n = 31; 0,76%), *веселі, радісні, щасливі і святкові* (n = 38; 0,94%), *інші світи / планети* (n = 19; 0,47%), *несправності або поломка і / або ре-*

монт (n = 13; 0,32%), *водні* (n = 69; 1,70%), *нечисті, брудні сни* (n = 34; 0,84%), *мандрівка, від'їзд, відхід, відпочинок* (n = 51; 1,26%), *інші нейтральні сюжети або щоденні звичайні справи* (n = 427; 10,54%), *зростання і озеленення* (n = 28; 0,69%), *навчання, тренінги* (n = 34; 0,84%), *весілля, вибір нареченої / нареченого, пропозиція, заручення, вінчання тощо* (n = 24; 0,59%), *їжа, пиття, накриті столи* (n = 100; 2,47%), *підійматися на гору, пагорб* (n = 22; 0,54%). Серед таких типових сюжетів у якості найчастіших можна визначити: нейтральні сюжети або щоденні звичайні справи, релігійні, любов та секс, сюжети, пов'язані з хворобою та безсиллям тощо, а також сюжети, пов'язані із їжею, питтям, а також з вагітністю і пологами.

5. **Додаткові відомості про сновидіння** мали наступні частоти: *віщій або пророчий сон* (n = 435; 10,73%), *проникливий або сон-джерело натхнення, керівництво до дії / спонування до дії* (n = 196; 4,84%), *повторюваний сон* (n = 155; 3,82%), *сновидець відчував тривогу або страх / був наляканий* (n = 198; 4,89%), *сон-повідомлення* (n = 389; 9,60%). Серед додаткових відомостей про сновидіння найбільш часто зустрічалось пророче сновидіння та сон-повідомлення.

6. Також в досліджених сновидіннях оцінювалась частота **символів, яким надається значущість в роботах З. Фрейда**: *вода* (n = 27; 0,67%), *вогонь* (n = 16; 0,39%), *король / королева/ принц / принцеса/ імператор / імператриця* (n = 3; 0,07%), *чоловічі символи (довгасті предмети і інструменти, капелюх / краватка, всі види зброї, складні механізми і апарати)* (n = 112; 2,86%), *жіночі символи (шкатулка тощо)* (n = 3; 0,07%), *сходи, поручні, шахти, будівлі, ліфт, ескалатор* (n = 78; 1,92%), *ландшафт / панорама / пейзаж* (n = 26; 0,64%), *малюк, немовля, маленькі діти* (n = 32; 0,79%), *волосся: стрижка, облісіння тощо* (n = 22; 0,54%), *змія, змії, кобра* (n = 57; 1,41%), *риба* (n = 26; 0,64%), *літаючі засоби* (n = 18; 0,44%), *тіло, частини тіла* (n = 26; 0,64%), *церква, храм* (n = 32; 0,79%), *будинок, кімнати, проходити через анфіладу кімнат* (n = 30; 0,74%), *замок, ключі* (n = 21; 0,52%), *гроші або сни про гроші* (n = 42; 1,04%), *плавальні засоби (човен, корабель тощо)* (n = 26; 0,64%). У числі т. зв. фрейдівських символів найбільш часто зустрічались такі, як: всі види зброї, сходи, поручні тощо, змії, а також гроші або сни про гроші.

7. Окрім цього оцінювалась частота т. зв. **нових символів, на які було звернено нами увагу** при аналізі сновидінь: *кінь / або верхи на коні* (n = 40; 0,99%), *собака* (n = 44; 1,09%), *півень* (n = 3; 0,07%), *бик, віл* (n = 4; 0,10%), *кіт* (n = 23; 0,57%), *миша / щур* (n = 6; 0,15%), *інші домашні тварини* (n = 6; 0,15%), *дикі звірі* (n = 2; 0,05%), *кров* (n = 24; 0,59%), *сумка, чемодан, багаж, рюкзак* (n = 16; 0,39%), *дзеркало* (n = 5; 0,12%), *лист, листonoша* (n = 12; 0,30%), *сучасні засоби комунікації (мобільний телефон, комп'ютер тощо)* (n = 42; 1,04%), *електрика* (n = 1; 0,02%), *білборд-реклама* (n = 1; 0,02%), *тренінг* (n = 1; 0,02%), *психолог / психотерапевт / аналітик* (n = 5; 0,12%), *кредитні картки* (n = 1; 0,02%), *відеокамера* (n = 1; 0,02%), *фотоапарат / фотографуватися* (n = 2; 0,05%), *радіо* (n = 1; 0,02%), *ТБ / екран* (n = 4; 0,10%), *сенсорний екран* (n = 1; 0,02%), *соцмережі* (n = 1; 0,02%), *пульт керування* (n = 1; 0,02%), *дзвінок / домофон / вічко / відеоспостереження-камера* (n = 3; 0,07%), *скарб (золото, дорогоцінне каміння, кристали*

тощо) (n = 38; 0,94%), *дерево, чагарник* (n = 6; 0,15%), *весілля* (n = 3; 0,07%), *позана погода* (n = 1; 0,02%), *віз з конем, колісниця* (n = 4; 0,10%), *потяг* (n = 32; 0,79%), *транспорт (авто, автобус, тролейбус, трамвай)* (n = 55; 1,36%), *театр* (n = 6; 0,15%), *друковані засоби – книги, газета тощо* (n = 24; 0,59%), *дракон* (n = 6; 0,15%), *чорний колір* (n = 3; 0,07%), *релігійні символи* (n = 2; 0,05%), *птахи різні* (n = 17; 0,42%), *комахи різні* (n = 20; 0,49%), *торговий центр* (n = 1; 0,02%), *подарунок* (n = 1; 0,02%), *черв'як / хробак* (n = 4; 0,10%), *атракціони: каруселі або луна-парк / ігри* (n = 5; 0,12%), *побутова хімія* (n = 2; 0,05%), *взуття* (n = 6; 0,15%), *крокодили і рептилії* (n = 6; 0,15%), *вовк* (n = 10; 0,25%), *ведмідь* (n = 6; 0,15%), *нічний клуб* (n = 1; 0,02%), *фотографії* (n = 4; 0,10%), *паспорт* (n = 3; 0,07%), *вогонь* (n = 1; 0,02%), *міст* (n = 4; 0,10%), *годинник* (n = 1; 0,02%), *НЛО* (n = 3; 0,07%), *андроїди / кіборги та інші роботи* (n = 1; 0,02%), *лев* (n = 1; 0,02%). Виходячи з цих даних, найбільш поширеними новими символами можна вважати наступні: собака, кінь, скарб, мобільний телефон, кров, друковані засоби, кіт, комахи різні.

Висновки. Таким чином, проведено частотний аналіз показників сюжетного та символічного змісту сновидінь із проаналізованих джерел, що дало можливість оцінити представленість категорій даних параметрів у масиві інформації. Показано, що найбільш частими персонами в сновидіннях виступали: інші люди, святі (апостоли, пророки, монахи і / або ангели), Бог або боги, чоловік або дружина, дух або духи. Встановлено, що частіше зустрічаються такі тривожні сюжети: небезпека, неприємності і нещастя, що стосуються сновидця, фізична

атака та вбивство сновидця, небезпека, неприємності та нещастя, що стосуються іншого або інших, переслідування і напад, тікати та ховатись, фізична атака та вбивство інших, а також сни-катастрофи. Найчастіше серед сюжетів про смерть зазначаються такі, як наявність живих уві сні, але в дійсності померлих осіб. Серед таких типових сюжетів у якості найчастіших можна визначити: нейтральні сюжети або щоденні звичайні справи, релігійні, любов та секс, сюжети, пов'язані з хворобою та безсиллям тощо, а також сюжети, пов'язані із їжею, питтям, а також з вагітністю і пологами. Серед додаткових відомостей про сновидіння найбільш часто зустрічалося пророче сновидіння та сон-повідомлення. У числі т. зв. фрейдівських символів найбільш часто зустрічались такі, як: чоловічі символи, сходи, поручні тощо, змії, а також гроші або сни про гроші. Зазначено, що найбільш поширеними новими символами можна вважати наступні: транспорт, собака, кінь, скарб, сучасні засоби комунікації, кров, друковані засоби, кіт, комахи різні.

У якості перспектив подальших розвідок у цьому напрямку можна визначити дослідження, які зосереджуються на консолідації різних поглядів до кількісного аналізу сновидінь із їх порівнянням та взаємопроникненням. Також подальші дослідження щодо символічного змісту сновидінь мають встановити багатовимірні закономірності між досліджуваними параметрами (наприклад, цивілізаційна ідентичність та історична епоха з одного боку параметри змісту сновидінь – з іншого). Це, у свою чергу, стане ще одним кроком у напрямку взаємної адаптації якісних та кількісних підходів до інтерпретації сновидінь.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кривенко І. Методи дослідження змісту сновидінь у психології / І. Кривенко // Психологія особистості. – 2017. – № 1. – С. 184-190
2. Хазратова Н.В. Громадянська ідентичність у структурі особистісних ідентичностей / Н. В. Хазратова // Проблеми політичної психології. – 2015. – Вип. 2. – С. 112-125.
3. Deslauriers D. Transcultural Strategies for Working with Dreams / D. Deslauriers // *Perchanceto Dream: The Frontiers of Dream Psychology* / S. Krippner and D. Ellis (Eds.). – New York: Nova Science Publishers Inc., 2009 – P. 133-148
4. Domhoff G.W. New directions in the study of dream content using the Hall and Van de Castle coding system. / G.W. Domhoff // *Dreaming* – 1999. – 9(2-3), P. 115-137.
5. Hall C. The content analysis of dreams / C. Hall, R. Van de Castle – New York: Appleton-Century-Crofts, 1966–320p.
6. Hill C.E. Working with Dreams: A Cognitive-Experiential Model. / C.E. Hill, A.B. Rochlen // *Perchanceto Dream: The Frontiers of Dream Psychology* / S. Krippner and D. Ellis (Eds.). – New York: Nova Science Publishers Inc., 2009 – P. 71–77.
7. Huntington S.P. The Clash of Civilizations and the Remaking of World / S.P. Huntington. – New York: Order Simon & Schuster, 2011 – 368 p.
8. Jung C.G. General aspects of dream psychology / C.G. Jung // *Collected Works of C. G. Jung*, Vol. 8. Princeton University Press, 1972. – P. 237-280.
9. Schredl M. Dream content analysis: Basic principles / M. Schredl // *International Journal of Dream Research* – 2010. – Vol. 3, No. 1 – P. 65–73.

REFERENCES

1. Hazratova N.V. Gromadjans'ka identichnist' u strukturi osobistisnih identichnostej / N. V. Hazratova // *Problemi politichnoї psihologії*. – 2015. – Vip. 2. – S. 112-125.
2. Krivenko I. Metodi doslidzhennja zmistu sновidіn' u psihologії / I. Krivenko // *Psihologija osobistosti*. – 2017. – № 1. – S. 184-190

The approbation of the qualitative processing system of symbolic and plot contents of dreams

L. P. Perevyazko

Abstract. The article carried out an empirical study of the availability of principal symbols and plots in dreams taken from literary sources from different epochs and civilizations, the Internet and from psychotherapeutic practice. 4,053 dreams were analyzed, which were classified according to the author's coding system. According to this system, all information about dreams was distributed into seven meaning-plot groups (parameters): persons in dreams, anxious and aggressive subjects, death scenes, additional typical plots, additional information on dreams, symbols that are given importance in the works of Z. Freud, as well as new symbols, which were drawn to our attention when analyzing the content of dreams). The frequency analysis of the categories of parameters of the plot and symbolic content of the considered dreams was carried out, which allowed to evaluate their representation in the information array.

Keywords: dreams, plots, symbols, coding system, frequency analysis, quantitative research methods.